

μος τελείωμαι με ευρητήρια εννοιών (σσ. 551 εξ.), ονομάτων (σσ. 555 εξ.), έργων και παραστάσεων (σ. 569). Αντί άλλης τελικής κρίσης επαναλαμβάνω, πως το βιβλίο αξίζει σε πιο σύνομη μορφή να παρουσιαστεί σ' ένα διεθνές κοινό. Είναι μια απτή και ογκώδης απόδειξη, πως η ελληνική Θεατρολογία στο θεωρητικό της τομέα, όχι μόνο δεν αρθρώνει λόγο αλλά και αντίλογο, μπαίνοντας με ισάξιους όρους συμμετοχής σε διάλογο με συναδέλφους από όλο τον κόσμο και παρεμβαίνοντας γόνιμα και δημιουργικά, όμως με διαλεκτικότητα και διαλλακτικότητα, νηφαλιότητα και γνώσεις, στις διεθνείς συζητήσεις γύρω από το μέλλον του θεάτρου και τη θεωρία του.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

PATRICE PAVIS

Λεξικό του Θεάτρου, Gutenberg (Αρχείο Θεωρητική Παιδείας), Αθήνα 2006, 581σ., ISBN 960-01-1124-3.

Η αγγλική εκδοχή του γνωστού λεξικού του Γάλλου θεατρολόγου Patrice Pavis, Toronto 1998, έχει παρουσιαστεί αναλυτικά στην *Παράβαση* 5, 2004, σσ. 388-398. Έτσι ο βιβλιοπαρουσιαστής απαλλάσσεται εδώ να επαναλάβει τις ίδιες παρατηρήσεις, που ισχύουν ασφαλώς και για την ελληνική εκδοχή, η οποία στηρίζεται, όπως και η αγγλική, στην τρίτη édition revue et corrigée, Paris 1996 (η πρώτη το 1980, η δεύτερη το 1987), η οποία παρουσιάζεται σε μετάφραση τους Αγνής Στρουμπούλη, με γλωσσική επεξεργασία της Εύας Γεωργουσπούλου, υπεύθυνες για τη θεατρολογική και δραματολογική έρευνα, ορολογία και σημασιολογία ήταν η Έλσα Ανδριανού και η Νατάσα Σιουζουλή, ενώ τη γενική εποπτεία είχε ο Κώστας Γεωργουσπούλος. Ο ίδιος τονίζει στον «Απόλογο» (σσ. 9 εξ.), πως τη μετάφραση είχε στα χέρια του σε μια πρώτη μορφή από το 1998, αλλά χρειάστηκε μια πολύχρονη επεξεργασία της λόγω των δυσκολιών της μεταφοράς της ορολογίας στα ελληνικά. Η μειζονος σημασίας αυτή δυσκολία διαφαίνεται αμέσως, αν ανοίξει κανείς το λεξικό στο λήμμα «δραματολογία» (σσ. 111 εξ.) ή «δραματοουργός» (σσ. 116 εξ.), που στα ελληνικά έχουν πάρει και άλλες σημασίες (δραματολογία και δραματογράφος αντίστοιχα) απ' ό,τι στις γλώσσες που παραθέτει το λεξικό (γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά και ισπανικά· γιατί όχι και τα ιταλικά;) (για τη διαφορετικότητα της σημασιολογικής εμβέλειας της δραματικής και θεατρικής ορολογίας στα ελληνικά σε σύγκριση με τις κυριότερες ευρωπαϊκές γλώσσες βλ. τώρα Β. Πούχνερ: «Για το θέατρο, όχι για το δράμα». Σημειώσεις για την ελληνική ορολογία γύρω από την τέχνη του Διονύσου», *Συμπώσεις και αναγκαιότητες. Δώδεκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2007, σσ. 17-32). Η χρησιμότητα των λεκτικών επιλογών στη μεταφορά της ορολογίας στα ελληνικά θα φανεί λεπτομερέστερα στην πρακτική χρήση του λεξικού· δεν αποκλείεται να υπάρχουν και βελτιώσεις, ή τουλάχιστον συζητήσεις για τις προτιμήσεις της μιας ή της άλλης λύσης. Π. χ. πιστεύω πως το «θεατρικό κομμάτι» (pièce, play, Stück, obra) θα ήταν καλύτερα να αποδοθεί ως «θεατρικό έργο» παρά με το λαϊκότροπο «κομμάτι» (σ. 197), ενώ το «θέατρο γκιόστρα» για το théâtre équestre, horse show, Reitkunsttheater, teatro equestre (σ. 213) είναι παραπλανητικό: δεν πρόκειται για αγώνισμα (tournois, giostra), αλλά για επίδειξη ιππευτικής δεξιοτήτας τόσο των αλόγων όσο και των αναβατών· με τέτοια «νούμερα» π. χ. παρουσιάστηκαν οι *Ληστές* του Σάλλερ σε επαρχιακές παραστάσεις στην Κεντρική Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα· γι' αυτό ίσως καλύτερα θα ήταν το «θέατρο αλόγων»

που απαιτεί βέβαια επεξηγήσεις ή «θέατρο ιππικής [ιππευτικής] δεξιοτεχνίας». Αυτά μόνο ως δύο παραδείγματα για τη λεπτότητα των εννοιολογικών προβλημάτων που καλείται να λύσει ο μεταφραστής του λεξικού. Παρόμοια προβλήματα είχαν να λύσουν και οι Σ. Ροδαρέλλης και Ν. Ξένιος στο ισπανο-ελληνο-γαλλο-αγγλικό λεξικό τους της θεατρικής ορολογίας (*Diccionario de terminos teatrales. Λεξικό θεατρικών όρων, Dictionnaire de terminologie théâtrale, Dictionary theatre*, Αθήνα 2002, βλ. Παράβασις 7, 2006, σσ. 466-469).

Κάθε λεξικό επιδέχεται βελτιώσεις και συμπληρώσεις (συν τω χρόνω και αλλαγές) και αποδεικνύει τη χρησιμότητά του στην πράξη. Σχετικά με την ορολογία της σημειολογίας, του δομομοίου, αποδομομοίου κτλ. παραδειγματικό ήταν το μικρό λεξικό εννοιολογίας που προσέφερε η Καίτη Δαμιαντάκου στο τέλος της μετάφρασης του Keir Elam: *Σημειολογία του θεάτρου και του δράματος*, Αθήνα 2001, όπου διαφαίνεται ανάγλυφα το εννοιολογικό χάος που έχει δημιουργηθεί με τον άκρατο δανεισμό ειδικευμένων όρων από διάφορες επιστήμες και μεθοδολογίες καθώς και η πρόσθετη δυσκολία μιας ενιαίας απόδοσής τους στα ελληνικά. Αυτή την κληρονομιά του αταξινόμητου σηκώνει και το λεξικό του Pavis, το οποίο στην τρίτη έκδοση κάνει και μια στροφή αμφισβήτησης της σημειολογίας ως κυρίαρχης και μοναδικής μεθόδου ανάλυσης της σκηνικής παράστασης, δίνοντας έμφαση σε εκείνα τα μέρη που ξεφεύγουν από το απλοϊκό, εν τέλει, μοντέλο της επικοινωνίας ως μιας συνομιλίας στον ασύρματο. Ειδικά οι σύγχρονες performances έχουν διαψεύσει κατά κόρον αυτή την κάπως μαθητική και σχολική προσέγγιση (βλ. Β. Πούχνης: *Από τη θεωρία του θεάτρου στις θεωρίες του θεατρικού. Εξελίξεις στην επιστήμη του θεάτρου στο τέλος του 20^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2003, pass.). Έτσι το λεξικό του Pavis κρύβει μια εσωτερική αντίφαση, που δεν φαίνεται αμέσως, παρά μόνο σε κεντρικά λήμματα, που σχετίζονται με αμιγώς θεωρητικά ζητήματα. Μολοντούτο μια ελληνική μετάφραση του λεξικού στα ελληνικά όχι μόνο ευπρόσδεκτη είναι αλλά και αναγκαία: όχι επειδή οι ερευνητές, φοιτητές και ενδιαφερόμενοι που θα το χρησιμοποιήσουν δεν ξέρουν γαλλικά ή και αγγλικά, αλλά ακριβώς επειδή αναδεικνύεται η πρόσθετη δυσκολία της απόδοσης της ειδικευμένης ορολογίας στα ελληνικά, η οποία θα προκαλέσει συζήτηση, και η συζήτηση είναι η αρχή κάθε βελτίωσης και κάθε ευρύτερα ισχύουσας ταξινόμησης, ώστε και η ελληνική Θεατρολογία να φτάσει κάποτε σε μια ενιαία αποδεκτή χρηστική ορολογία, χωρίς να παραθέσει συνεχώς, όπως τώρα είναι απαραίτητο για την κατανόηση και την αποφυγή παρεξηγήσεων, σε παρενθέσεις τους ξένους όρους. Και η μετάφραση του λεξικού του Pavis, με τις αντιπροτάσεις που θα προκαλέσει, αποτελεί ένα γενναίο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή.

ΒΑΑΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ